

ШЫН

Нийтлел-политиктиг солун
1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 79
(17567)

2008 чылдың
июль 24,
четверг

Садар өртээ
4 рубль.

Тыва Республиканың Чазаанда

НАЦИОНАЛ ТӨЛЕВИЛЕЛДЕР: чедир шиитпирлээр айтырыглар бар

ТР-ниң Чазааның Даргазының бирги оралакчызы Шолбан-оол Советович Иргит мурнады хөгжүдөр национал төлевилелдерни боттандыраарының талазы-биле ведомстволар аразының комиссиясының хуралын июль 22-де эрттирген.

«Кадыкшыл» национал төлевилел талазы-биле илеткелдерни ТР-ниң кадык камгалал сайыдының оралакчызы Р.О. Сандан-оол, РФ-тиң албан медицина камгаладылганының Тывада республика девискээр фондузунун күүсекчи директору Т.И. Первушина, РФ-тиң социал камгаладылганының Тывада девискээр фондузунун эргелекчизи А.А. Сухов, Россияның кадыкшыл талазы-биле хайгаарал чорудар федералдыг албанының ТР-де эргелелиниң удуртукчузу А.А. Шимит кылганнар.

Р.О. Сандан-оол «Кадыкшыл» национал төлевилелдин шугуму-биле чорудуп турар чурттакчы чонунун диспансеризациязының кудуку деңнелде эртип турарының чылдагааны тускай кызыы мергежилдиг эмчилерниң чедишпезинде деп айтып, оон ыңай республикада ВИЧ-халдавырлыг аарыгдан аараан 3 кижиниң эм-таңы чедишпес, эрткен чылдардан артып калган эмнер-биле аргаланып турарын демдеглээн.

Айтырыг: — Бо төлевилелдер ажилдап эгелээ-ле, 3 чыл болуп тур. Четпестер ол-ла хевээр артыпшаан, кажан олар шиитпирлеттинерил? — деп айтырыгны Раушан Орымкановнага салган.

Р.О. Сандан-оол: — Тускай кызыы мергежилдиг эмчилер чедишпезиниң кырындан, республикада ниити эмчилер безин чедишпес. Бо чылын эмчи институту доосканнарны шуптузун кожуннарга ажилдаары-биле чорудар бис. Ам дээрзинде 50 кижиз кээп демдеглетти.

Айтырыг: — Чамдык кожуннарда дериг-херекселдер чедир ажыглаттынмайн турар дидинер. Чүгө? Кайы кожуннарда?

Р.О. Сандан-оол: — 4 кожунда. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Таңды, Бии-Хем кожуннарда, дериг-херекселдин глюкозалар анализаторлары материалдар чедишпезинден ажылдавайн турар. Аңаа акшаландырышкын херек болуп турар.

Айтырыг: — Ол кожуннарның чагыргаларының төлээлери мында бар бе?

Бии-Хем: — Олар лабораторияның аккредитациязын ап чадап турган улус.

Барыын-Хемчик: — Дериг-херексел ажилдап турар.

Р.О. Сандан-оол: — Дериг-херекселдин ийи прибору азы глюкоза анализаторлары ажилдавайн турар.

Айтырыг: — Раушан Орымкановна, бүдүн республикада 25 СПИД аарыг кижиз турда, оон 10-у бир кожунда болуп турар-дыр, бо талазы-биле кандыг хемчег ап турарыл? Ол кожуннун төлээзи бар бе?

Залдан: Ийе, бар. Хемчеглер ап турар бис.

Р.О. Сандан-оол: — Бо аарыг ол кожундан республикада нептереп эгелээн болгаш, мында аарыг улустун саны хөй бооп турары ол.

Айтырыг: кожун чагыргаларында национал төлевилелдер талазы-биле айтырыглыг тускай хүлээнип алган быжыглаан кижиз бар бе?

Р.О. Сандан-оол: — Чок.

А.А. Шимиттин илеткелинде диспансеризация дээш шилчиткен тускай сорулгалыг акша-хөреңгини өске сорулгалга ажыглап турар хажыдышкыннар илерээн деп айтыркан. Чамдык кожуннарда 5 млн рубльден хөй өртөктиг 8 дериг-херекселдер 2-3 чыл

дургузунда ажыглаттынмайн турар. Оларны өске кожуннарже шилчидер дугайында айтырыг көдүртүмөйн турар азы саадап турар. Тускай кызыы мергежилдиг эмчилерниң чогуңдан диспансеризацияның түңнелдери куду, ол харын-даа «чок» деп деңнелге чедип турар. Тускай нормативтик акт езугаар пропотолог эмчи республикада чок-даа болза, оон ат салыр уjurлуг кезээ долдуртунар уjurлуг азы өске тускай мергежилдиг эмчи оон хүлээлгезин күүседир уjurлуг, оон башка ол ажыл төлеттинмес деп, ол чугаалаан.

А.Сухов бо чартык чылда 1 харга чедир уругларның диспансеризациязы болгаш божудулга талазы-биле талоннарны дужаавайн турары-биле 600 хире мун рубльди шингээди ап шыдаваан бис дээн. СНИЛС долдуртумаан, №3, №3-1 талоннарны долдуртуп алганы шын эвес боорга, катап долдуртуп уjurга таваржыр бис. Олар кожунга олуруп алгаш, катап-катап аай-дедир шүгдүнүп алгаш, кээп документизин дужаап келбейн, бакка-сокка долдургаш, буу-хаа кээрлер, оон база катап бадар. Кожунга чеже карылга кирип турар-дыр?! Оон кадында үндэзин чок төлевирлер база илереттинип турар. Сүт-Хөл кожун эмнелгезиниң ажилдакчылары Бии-Хем кожунда чурттап турар сааттыг херэежен кижиге талон долдуртуп алгаш келген. Мынчаар ажилдаар болзувусса, национал төлевилелди боттандыраар талазы-биле ажыл чаңгыс черден шимчeves, мону демдегледип алынар. Оон башка хамык ажыл саазын кырында деңнелде артар деп, ол түңнээн.

«Өөредилге» национал төлевилел талазы-биле ТР-ниң Өөредилге, эртем болгаш аныяктар политиказы яамының сайыдының оралакчызы О.Д. Натсак илеткээн. (Уланчызы 2-ги арында).

«БЕЖЕН-АЛДАН КАДЫРГЫЗЫ...»

Найысылалывыс Кызылда Бүгү-делегейниң «Хөөмей» симпозиумунун киржикчилери кээп эгелээн.

Национал оркестрнин удуртулгазы-биле Тываның хөөмейжилери — түңнел мөөрей оюнун киржикчилери «Чедер» курортта дыштанмышаан, белеткенип турар. «Тываның 50-60 хөөмейжилеринге келген аалчылар база катчы бээрге, ынчан хөөмейжилерниң «Бежен-алдан кадыргызы...» дээш бадырар ниити ырызын дыңнаар бис» деп, Тыва Республиканың культура болгаш информация политиказының сайыды Вячеслав Донгак чугаалап турар.

Кызылга кымны-даа мурнай Бүгү-делегей фестивалдарының организакчыларының идепкейжи волонтерлары чедип келген. Италия, Сирия, Ливан, Франция,

Бельгия дээн ышкаш чурттардан келген 12 аныяктар республиканың Р.Кенденбиль аттыг салым-чаяаныг уруглар школазының интернадының аалчыларны хүлээп алырынга дузалажыр.

Июль 25-те фестиваль эгелээр: эртем симпозиуму ажилдаар, өг хоорайжыгаш ажыттынар, хөөмейжилер мөөрей болгаш мастер-класстар болур, делгелгесадыг ажыттынар.

Программаның эң солун кезээ — хөөмейжилерниң хору. Ол июль 27-де Арат шөлүңге болур. «Ынча хөй хөөмейжилерни чүгле Тыва чыып шыдаар» деп, Тываның Улустун хөөмейжизи, Россияның алдырлыг артизи Конгар-оол Ондар чоргаарал-биле чугаалап турар.

Дина ОЮН.

Наадымга уткуштур

Тываның чурттакчыларының кичээнгейинге!

ХАНДАГАЙТЫГА ЧЕДЕРИНИҢ ЧУРУМУ КАНДЫГЫЛ?

Бо чылдың август 1-2-ниң хүннеринде Өвүр кожуннун төвү Хандагайтыга республиканың малчыннар Наадымының байырлалы болуп эртер. Аңаа кожуннарның, хоорайларның делегациялары, даштыкы аалчылар, спортчулар болгаш найырга киржир күзелдиг хамаатылар хөй болуп турар. Өвүрнүн Хандагайты кызыгаар зоназы болганда аңаа чедериниң чуруму кандыгыл?

ТР-ниң Чазааның Даргазы Шолбан Кара-оол Сибирь федералдыг округта РФ-тиң Федералдыг айыыл чок чорук албанының регионалдыг кызыгаар эргелелиниң начальниги Игорь Курилов-биле ужурашкаш, республиканың Наадымы болур кызыгаар зоназы Өвүр кожуннун Хандагайтыже баарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Бо улуг байырлалга киржир, ону сонуургап көөр күзелдиг кижилер хөй, оларга шап-тараазыннар болдурбазы-биле Игорь Курилов кызыгаар зоназынче баарын бөдүүнчүткен арга-биле шиитпирлээр чөпшээрелди берген.

Ол чүл дээрге, Наадымга киржир кожуннарның, хоорайларның делегацияларының, спортчуларының, ол ышкаш байырлал үезинде ажылының аайы-биле ынаар баар албан-организацияларның кижилериниң даңзызын тургускаш, Тываның кызыгаар эргелелинге кириер. Орта кижиз бүрүзүнүн адын, фамилиязын, адазының адын, чурттап, ажилдап турар черлерин айтыр, паспортта бижидилгени кириер. Даңзыга байырлалга киржир күзелдиг хамаатыларны база кирип болур. Ол

даңзыларны эргелелге хынал көргөш, кызыгаар зоназынче чорудуптар. Кижиз бүрүзүн эрттирилге бербес, чүгле даңзыны барымдаалап, кызыгаар зоназынче эрттирер. Даңзыда кирген кижилер паспортун ыяап-ла ап алып, кызыгаар зоназынга паспорт езугаар хыналданы эртер.

Байырлалга киржири-биле чалап алган даштыкы-даа, чурт иштинин-даа аалчыларының, төлээлтен журналистерниң даңзызын тургускаш, кызыгаар эргелелинге база кириер.

Наадымга киржир, Хандагайты баар күзелдиг даңзыда ады кирбээн хамааталыр Кызыл хоорайның Дружба кудумчузунун 42 дугаар бажында Тываның кызыгаар эргелелинге баргаш, кызыгаар зоназы баар эрттирилгени кылдыртып алып. Эрттирилге кылып бээр албан чери 9.30 шактан 17.00 шакка чедир ажилдап турар. Ол ышкаш байырлалга киржир күзелдиг даштыкы хамаатылар кызыгаар эргелелинден эрттирилгени кылдыртып алып.

Наадым байырлалынга киржири-биле Хандагайты баар кижилер шуптузу машиналар-биле чедер, ук машиналарның маркаларын, дугаарларын база даңзыга кири бижир болгаш документи-тилерин чолаачылары белеткеп алып.

Малчыннар Наадымының киржикчилерин болгаш хүндүлүг аалчыларны байырлалдың болур черинге чогуур хуусаазында чедиреринге таарымчалыг байдалды тургузары чугула хемчег болур.

Редакцияның нийтлел-политиктиг килдизи белеткээн.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызының тургузуунга өскерилгелер киирериниң дугайында
2008 чылдың июль 4 №429 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызының бүрүн эргелерин сайзыраңгай-жыдар сорулга-биле Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның «Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызының тургузуунга өскерилгелер киирериниң дугайында» 2007 чылдың май 14-те №590 доктаалы-биле бадылаан Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызының тургузуунга өскерилгелерни чаа эдилге-биле

Тыва Республиканың Чазаның 2007 чылдың июнь 26-да «Тыва Республиканың Чазанга хамаатыларны хууда хүлээп алырын организаастаар болгаш хамаатыларның дилеглерин көөрүнүң дугайында Дүрүмнү бадылаар дугайында» №694 доктаалына өскерилгелер киирериниң дугайында
2008 чылдың июль 4 №430 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның 2007 чылдың июнь 26-да «Тыва Республиканың Чазанга хамаатыларны хууда хүлээп алырын организаастаар болгаш хамаатыларның дилеглерин көөрүнүң дугайында Дүрүмнү бадылаар дугайында» №694 доктаалына дараазында өскерилгелерни киирер:

1) 2 пунктуда:

— «Тыва Республиканың Чазаның Аппарадының, Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Канцеляриязының удуртукчулары» деп сөстөрүн ап кааптар;

— «оралакчылары-биле» деп сөстүн соонга «Даргазы» деп сөстү немээр;

2) Тыва Республиканың Чазанга хамаатыларны хууда хүлээп алырын организаастаар дугайында болгаш хамаатыларның дилеглерин көөрүнүң дугайында Дүрүмде:

— «Хамаатыларның хууда хүлээп алышыкынын организаастаары» деп Х эгениң 88 пунктузунга дараазында уткалыг абзацты немээр:

«Тыва Республиканың яамыларында бадылаан графиктери езугаар Тыва Республиканың сайыттары хамаатыларның хууда хүлээп алышыкынын Тыва Республиканың яамыларында чорудуп турар.»;

— «Хамаатыларны хууда хүлээп алырын

киирер

2. Тыва Республиканың Чазаның «Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызының тургузуунга өскерилгелер киирериниң дугайында» 2008 чылдың июнь 6-да №350 доктаалының 1 пунктузунун 2 пункт иштинде пунктузун күжүн чидирген деп санаар.

3. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

организаастаары» Х эгед:

90 пунктуна дараазында эдилге-биле номчуур:

«90. Хүлээп алышыкын черлерин, а ол ышкаш тургузуп каан хүннер болгаш шактарын дугайында медээлерни хамаатыларга билдингир кылдыр чедирер.»;

— «Бүрүткел-хыналда карточказы» капсырылганың адын дараазында эдилге-биле номчуур:

«Хуу хүлээп алышыкынын бүрүткел-хыналда карточказы»;

94 пунктуда «9.00 шактан 17.00 шакка чедир» деп сөстөрн «8.30 шактан 15.00 шакка чедир» деп сөстөр-биле солугур;

3) Тыва Республиканың Чазаның Даргазының, Тыва Республиканың Чазаның Даргазының оралакчыларының, Тыва Республиканың Чазаның Аппарадының удуртукчузу – Тыва Республиканың сайыды болгаш Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Канцеляриязының удуртукчузунун хууда айтырыглар талазы-биле хамаатыларны хууда хүлээп алырынның графигин чаа эдилге-биле киирер.

2. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың Чазаның 2008 чылдың июль 4-те №430 доктаалы-биле бадылаан

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының, Тыва Республиканың Чазаның Даргазының оралакчыларының хууда айтырыглар талазы-биле хамаатыларны хууда хүлээп алырынның ГРАФИГИ

Хүлээп алыр чери: Тыва Республиканың Чазаның хамаатыларны хүлээп алыр ажыл талазы-биле чери (Красноармейская кудумчузу, 100, Парлаалга бажыңы, каб. №17, тел.3-20-96, 2-30-98)

Үези: 16.00 шактан 20.00 шакка чедир.

Айның бирги пятниказы – Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Шолбан Валерьевич Кара-оол.

Айның ийги пятниказы – Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызы Шолбан-оол Советович Иргит. — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызы – Тыва Респуб-

ликаның экономика сайыды Сергей Иннокентьевич Тен.

Айның үшкү пятниказы – Тыва Республиканың Чазаның Даргазының оралакчызы Анатолий Партизанович Дамба-Хуурак.

Айның дөрткү пятниказы – Тыва Республиканың Чазаның Даргазының оралакчызы Иван Васильевич Чучев.

Сагындырып каар чүүл: Бир эвес Тыва Республиканың Чазаның Даргазы чок турар таварылгада, Тыва Республиканың Чазаның Даргазының оралакчыларының бирээзи хүлээп алышыкынын чорудар.

Тыва Республиканың Күш-ажыл болгаш социал политика яамызының болгаш ооң тургузуунун дугайында Дүрүмгө өскерилгелер киирериниң дугайында
2008 чылдың июль 7 №431 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның 2007 чылдың май 15-те «Тыва Республиканың Күш-ажыл болгаш социал политика яамызының болгаш ооң тургузуунун дугайында Дүрүмгө өскерилгелер киирериниң дугайында» №603 доктаалына дараазында өскерилгелерни киирер:

1) Күш-ажыл болгаш социал политика яамызының дугайында Дүрүмгө:

а) 5.41. пунктуна дараазында уткалыг немээр:

«5.41. Тыва Республиканың хоойлужудулгазы езугаар «Тыва Республиканың Маадыр иези» деп атты тыпсырынга документтерни көөр болгаш оларны Тыва Республиканың Чазанга шийтпирлээр кылдыр киирер, а ол ышкаш «Тыва Республиканың Маадыр иези» атты алган херээженнерге чаңгыс удаа төлээр акша шаңналдарын тыпсыр»;

б) 11 пунктуга дараазында уткалыг чеди

Тыва Республиканың Чазаның 2008 чылдың март 12-де «Тыва Республиканың девискээринде чүк чедиреринге чедери берге чурттакчылыг черлерниң даңзызын бадылаар дугайында» № 120 доктаалына өскерилгелер киирериниң дугайында
2008 чылдың июль 10 №438 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың муниципалдыг районнарының ырак болгаш чедери берге черлеринче транспорт-биле хөмүр-даш дажыыр субвенцияларны үлээр болгаш чүктерни өй-шаанда чедирерин хандырап сорулга-биле Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның 2008 чылдың март 12-де «Тыва Республиканың девискээринде чүк чедиреринге чедери бер-

ге чурттакчылыг черлерниң даңзызын бадылаарының дугайында» №120 доктаалына Тыва Республиканың девискээринде чүк чедиреринге чедери берге чурттакчылыг черлерниң даңзызынга өскерилгени киирер.

2. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызы Ш.ИРГИТ.

Тыва Республиканың Чазаның 2008 чылдың июль 10-да №438 доктаалына капсырылга

Тыва Республиканың девискээринде чүк чедиреринге чедери берге чурттакчылыг черлерниң ДАҢЗЫЗЫ

1. Бай-Тайга кожуун, Кара-Хөл, Бай-Тал сумулары

2. Чөөн-Хемчик кожуун, Элдиг-Хем сумузу

3. Мөңгүн-Тайга кожуун, Мугур-Аксы, Кызыл-Хая сумулар, Тоолайлыг чурттакчылыг чер

4. Өвүр кожуун, Чаа-Суур, Ак-Чыраа, Дус-Даг, Саглы сумулар

5. Улуг-Хем кожуун, Эйлиг-Хем, Эжжик сумулар

6. Бии-Хем кожуун, Хүт, Севи сумулар

7. Каа-Хем кожуун, Сизим суму, Эржей, Ужеп, Катазы, Бүрен-Бай-Хаак, Ильинка,

Көк-Хаак чурттакчылыг черлер

8. Кызыл кожуун, Кара-Хаак, Черби сумулар

9. Эрзин кожуун, Качык, Булуң-Бажы, Нарын, Мөрен, Бай-Даг сумулар

10. Тожу кожуун, Тоора-Хем, Адыр-Кежиг, Ий, Сыстыг-Хем, Чазылары (Хамсара), Ырбан сумулар

11. Тере-Хөл кожуун, Кунгуртуг, Тал, Белдир-Чазы, Оттук-Даш

12. Тес-Хем кожуун, О-Шынаа, Ү-Шынаа, Ак-Эрик сумулар

13. Сүт-Хөл кожуун, Ишкин сумузу.

Тыва Республика талазы-биле 2008 чылдың ийги кварталында 2001 чылдың федералдыг чаңгыс аай өртектерин болгаш 2001 чылда девискээрниң чаңгыс аай өртектериниң адырларының талазы-биле тудугнуң дөзевилел өртээнге өскерилгелерниң индекзин аңгылап ылгаарын бадылаарының дугайында
2008 чылдың июль 1 №415 Кызыл хоорай

2008 чылдың апрель 4-те «2008 чылдың ийги кварталында тудугнуң дөзевилел өртээнге индекстерниң өскерилгелериниң дугайында» Россия Федерациязының Тудуг болгаш чуртталга-коммунал ажыл-агый талазы-биле федералдыг агентилелдин №ВБ-1305/02 чагаазын күүседири-биле болгаш республика бюджетиниң байдалына дүүштүр Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республика талазы-биле 2008 чылдың ийги кварталында 2001 чылдың федералдыг чаңгыс аай өртектерин болгаш 2001 чылда девискээрниң чаңгыс өртектериниң адырларының талазы-биле тудугнуң

дөзевилел өртээнге өскерилгелериниң индекзин аңгылап ылгаанын бадылаар.

2. 2008 чылдың апрель айдан эгелээш, тудуг-монтаж ажылдарын күүсеткени дээш удур-дидир санажылгага бадылаан индекстерни ажылгаар.

3. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

4. Бо доктаалдың күүселдези дээш контр-рольду Тыва Республиканың Тудуг болгаш чуртталга-коммунал ажыл-агый яамызынга дагзыр.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызы Ш.ИРГИТ.

2008-2012 чылдарда Тыва Республиканың девискээринге бруцеллезту чок кылыры болгаш нептерээрин болдурбас талазы-биле хемчеглерниң дугайында
2008 чылдың июнь 6 № 346 Кызыл хоорай.

Россия Федерациязының «Ветеринария дугайында» 1993 чылдың май 14-те № 4979-1 (2007 чылдың июль 21-де эдилгези-биле) Хоойлузунун 17 чүүлүнге болгаш Тыва Республиканың «Ветеринария дугайында» 2004 чылдың декабрь 29-та № 1095 УХ-1 (2007 чылдың май 28-те эдилгези-биле) Хоойлузунун 21 чүүлүнге дүүштүр Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. 2008-2012 чылдарда Тыва Респуб-

ликаның девискээринге бруцеллезту чок кылыры болгаш нептерээрин болдурбас талазы-биле хемчеглерниң комплекстиг планын бадылаар.

2. Бо доктаалдың күүселдезиниң хыналдазын Тыва Республиканың Чазаның комплекстиг социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң эргелелинге дагзыр.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

2007 чылда «Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандыраарына чедишкиннери дээш Тыва Республиканың Чазаның Даргазының шаңналын тыпсыр талазы-биле Тыва Республиканың Чазаның чанында Конкурс комиссиязының протокол шийтпирин бадылаарының дугайында
2008 чылдың июнь 11 №360 Кызыл хоорай

Тыва Республикада «Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандыраарына идепкейлиг киржиң турар эмнелге албан черлериниң болгаш оларның удуртукчуларын шаңнап-мактаар сорулга-биле, Тыва Республиканың Чазаның 2008 чылдың февраль 15-те «2007 чылдың түңнелдери-биле «Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандыраар талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг албан черлериниң рейтингин тодарадырының дугайында» №79 болгаш 2008 чылдың апрель 7-де «2007 чылда «Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандыраарына чедиш-киннери дээш Тыва Республиканың Чазан-

ның Даргазының шаңналдарының дугайында» №206 доктаалдары езугаар Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. 2007 чылда «Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандыраарына чедишкиннери дээш Тыва Республиканың Чазаның Даргазының шаңналын тыпсыр талазы-биле Тыва Республиканың Чазаның чанында Конкурс комиссиязының протокол шийтпирин бадылаар.

2. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызы С.ТЕН.

ҮШ-МӨҢГҮЛЕКЧЕ АЯН-ЧОРУК

СМС-тер ужугу эзелэн

Эгезинде-ле СМС-калар ужу-гуп эзелэн. Бай-Тайгадан үнгөш, Ак-Довурактааш, Шагаан-Арыглааш, Кызыл чедип турган. «Байырлал хуннеринде кайнаар баар сен, Үш-Мөңгүлектерже халааш кээр-дир, че» деп, Тээлиден Светлана Самбый-оолдун салыпкан медээзи ынчаар ужугуп чоруп турганы ол. Кызылдан чоруур кижичок болган, Улуг-Хемден чааскаан болган мен, Ак-Довурактан кезер эмчи Маадыр Хомушку, башкы Лидия Ооржак, Тээлиден Светлана Самбый-оол, ооң чанындаазы, улуг турист Арбай-оол Баавыл, библио-текар Наталья Салчак айттыпкан бис.

Улуг турист Арбай-оол Күжү-гетовичиниң сөөлгү шапка чедир-ле чоруур-чорбазы билдинмес турган. Чер чоруур дээр-ле, өштүг ышкаш, буду бертинип каар та, кандаай ындыг, моожаралыг кижийик. Чараш-Даштарже халчыр деп турувуста, бүлчүдү басып алган будун сөөртүп алгаш четкеш келди. Ам шилге чара басып алган, дааратка-ла үш хонган. Чер чоруп өөренип калган кижини демир илчирбеге-даа өртеп каарга, каяа шыдажыр, үзе соп алгаш, үнгө-даа чоруп-ла олурар ыйнаан, чыда калбайн, эдерипкен. Кезер эмчивис Маадыр Сүрүңовичини: «Сам-дар идик-хеп даараар чоон, быжыг хендирден, тевенеден ап ал. Бергедей берзе, тайга-танды бажынга чажар кылдыр ап чоруур ол чаңгыс шил чүевисти Арбай-оол башкыга төндүр ижиртипкөш, даарап каай сен аан» дээш, шуудунга кире берген бис.

Кезер эмчивис черле солун кижичок болган. Орук ара тайгаже көшкен аалдарның улузу ону бола танып каар; бир кижиниң будун кескен база бир кижиниң холун кескен, бир-ле черинде демир сул каан, оозун ам-даа эдилеп чор мен дээр. Оон эрткеш, адын эмнедир дээн Бай-Тал оолдары эмчивисти сураглааш, түрөп калган диштилер. Хөндөлөндө бир эрнич чүгүрүк адының будунга хан дүжүпкен, мал эмчилериниң кандыг-даа эмин чагаш, чадашкан. Маадыр Сүрүңович, чудап өлүр чедер берген, үнгөп турар апарган айттың холун ханнапкеш, эдил каан. Чадаанага болган чарышка ол ады үш дугаарында халып келген. Чүгө кижичок эмчизи эвес, чүгүрүк айттар база эмнээр кижичок деп оон аталдары алгып чоруп бергени ол.

Алды-Ажык

Будун-бүрүнү-биле эвезе-даа, мал-маганының кол өззөн кадагалап артып калган, совет езу-биле адаарга, «Бай-Тал» совхозтуң малчыннары Хемчик-Бажы, Чоон-Хемнер, Чиңге-Хемнер, бо-ла Үс-түү, Алды Ажыктар мынчаар чайлаар. Час деп чүве көрбестээн, кыш өттүр-ле чайже шилчир бо элдептиг үеде Ажык бажында аалдар чаа-ла чайлагарында хонупкан. Светлана Самбый-оолдун угбазы Мактаал, чедизи Сүзүкей Маадырларның аалына дүштүвүс. Кайызы-даа чеден хар ажып турар бо кырганнарның аалында чаш ажи-төлдүн хөйүн. Чайлаглап өөрени берген уруглар хоорайга, суурга ызырынмас, чайын садигинден, школазындан хосталгаш-ла көдээде кырган ада-иезиниң аалынче шимеш дээр. Светланаң угба, чедизи совхозтуң мурнакчы малчыннары, угбазы харын-даа партия райкомунуң бюро кежигүнү безин чораан чүве-дир. Амгы шагның аныяктары оон ужу-утказын-

даа кайын билер, мурнакчы ажыл-дыг бөдүүн араатарның чүгө тергиннериниң тергинин партия райкомунуң бюро кежигүнүгө соңгуур турган дээр-ле ужу-кыдын биле бээр ийикпе.

Хүн даг бажынга олурар дей бергенде Сергей-оол Биче-оолга халчыл үнер кокла оруувустун ужунга чедиртип алгаш, Үш-Мөңгүлектер кайда сен дээш шимчеп

неп, чиңгистеп тургаш кылайты чуп кааптар кижичок болган. Ол-ла хамык кезер-шылыр херекселдерин дезинфекциялап өөренип калган кижичок ындыг-ла ыйнаан...

Ногаан-Хөл

Хонган черивис-биле Ажыктың эгезин алганы, ийи кашпалдың белдиринде Ногаан-Хөлге чедир чер аразы херин. Ийи талазында

ЧУРУКТА: солгай талазындан Лидия Ооржак, Светлана Самбый-оол, Наталья Салчак.

үнүпкен бис. Даады-ла тайга бели-биле одуруп чоруп каар болгаш ындыг-ла кончуг бергедевейн чоруп олур бис. Хем солагай тала-выста кайда-чүде чыдып калган, сынның сиртин теп эгелээривиске харын, нарыыдап келген. Соңуг-мурнут манажып алган черивиске дыштанып каап, үнү-ле олур бис. Наталья Салчак, Лидия Ооржак, Светлана Самбый-оол бажында барган, бис үш калдагар ашак соонда бис. Тайганың эң-не бединге үнер-үнемес чорааш дыңнаарымга, херээжен улус-ла ынаар кыңгырадыр ырлажыр. Херек хөжүледи чүткүп үнүп келиримге, үш кижим дүште-даа чок: «тайга-сыннар бажын тепкен, даңгыналар бистер-дир бис!» деп, чиртиледі бадырган орлар. «Богда, бергедей берзе, демги киживистин будун «наркостар» дээн чаңгыс шил чүевис кайдал?» дээш, ыңай-бээр көрзүнеримге, шил-даа көзүлбес. Сын кырынга үнүп келгеш, анаа-ла хөлүндө, чүрээ өрү хөөрээш ырлажып олурар улус бооп-тур.

Катап-ла хем иштинче дөвүн-чүктөп бадып келгенивисте бир солун таварылга болган. Светлана Самбый-оолдун соодажыр телефонунга Санкт-Петербуртта студент уруундан СМС кирип келген, улуг тайга-танды бажынче үнүп бар чыдары дээш ава, ачазынга байыр чедирген. Шуту-ла оон кырынга баргаш тепкен-хаккан, сураг, ол эдивистин электриси төнгөш, «өлүп» калган.

Суг чоокшулады майгын тик-кеш, одагланып эгелээривиске кезер эмчивис Маадыр Сүрүңовичиниң база бир талантызы көстүп келген. Паш-саваны элезин-

чалаң-на кызыл хаялар, кызыл хорумнар кылдыр дескилежи берген тандыларның бажын көрүп хем ишти-биле басып-ла олурар. Хем ийи аңгылангаш, бир талазы Мугулдур, кол уну Ажык болуп, чарлы берген. Белдирден шала өрү Ажыктың унунда сарлыкчылар казанаа бар. Паш-савазы, шеттерден кылган удуур оруну, шуглак-дөжээ шуту бүрүн. Бедик тайга чер черле ындыг, аакталыр чаш уруг ышкаш, көңүс аяс тургаш, долу-харын катай-хаара чаай каалкаш, аязы хона бээр. Ногаан-Хөлге чедер четпес чорувуста, кудай-дээр дуй тудуп келген. Мөңгү-лектеривис та оң, та солагай тала-выста чүве, ужуру билдинмestээн. Бичин оолдар бир кодан сарлык, үш аскыр өөр хире чылгы чай-лагдадып чыдар, өңү ноп-ногаан бо кайгамчык чараш, улуг эвес хөлдүн кыдыына одагланып туру-вуста, мырыңай мурнувуста Башкы-Мөңгүлек тандының харлык бажы көстүп келген.

Туристер болуп чидүвүс, альпинистер болуп келдивис

«Дортаан кижичок тос хонар» деп, чоннуң мерген чугаазын утуп алган болган бис. Көрүп олурарывыска, ийи танды аразында баалык кырынга үнгөш, долганып келир болзувусса, чер аразы херин, дужувуста куржааңгы сарыг хаяларның сыскыы-биле дортап үнгөш, бажында адаккы меңгиниң кыдыы-биле үне халый бээр болзувусса, мыа бо чүве ышкаш кылдыр сагындырган. Бистиң бардам сагыжывыс ышкаш

ындыг амыр чүве кайда боор, базарга-ла, кижичок-биле кады сөктүп бадып чыдар үрмек көшкелер, тутунарга-ла, холга турлуп келир меңги суунга ирип калган көк хаялар адаанга-ла чилчивис үстүп каан. Улажып чоруй барган сарыг чалымнарның сыскыына безин арга чадаарда, өлүр тынывыста четтивис. Бир черде дорттап чүткүп үнгөн Натальявыс олурар, турар чер чок ийи чалым аразында, хая көрнүп алган, часкы ышкаш, сир-бектенип алган турган. Сөөлүндө чугаалаан, тариналар номчуп турган кижичок болган. Адаандан көөрге-ле дески, амыр ышкаш, херек кырында чүгө те, чуңма аргыжар, улар дүннээр сарыг хаялар аразы-биле дөрт даяктап үнгээр черинге үнгөп, ишти-биле сояр черинге союп чорааш, бурун-гаарлап-ла олур бис. Бир кадырга тытпактанып үнүп келиримге, мурнумга үнгөп чораан башкым Лидия Ооржак улуг-ла калбак хая кырындан бир-ле чүве чыып чип чыдыр. «Бо көк хаядан чүнү чыып чип чыдар амытан боор» дээш топтап көрүп турарымга, меңги суун салааларының бажынга сүртүп алгаш, эринге үстүрүп турар. «Донгайгаш, эрни-биле пақтапса эптиг эвес чүве бе...» деп бодап, ынча дээр дээш, ам көрүп тура-рымга ол салааларын хаваанга-даа, чүрээнге-даа үстүрер, ынаар сымыраныр-даа. Бо-даа берге-дээн кижичок дээр, мурнумга сүрүп алгаш, улаштыр үнгөп чоруп-тувус. Туттунчуп, халбактанчып чорааш, бир хаяның думчуун ажы-лып келиривиске, артында Свет-лана Самбый-оол холдарын тейлей тудуп алган олур. Лидия Хора-гаевна оон чанынга калбаш кээп дүшкеш: «Ипотека төлөп чоруур кижичок мен, уругларым хилинчектени бээр ийне...» дидир. Чанында На-тальязы дүште-даа чок: «Ажык-бас, күрүне төлөп каар чүве-дир» дээр-ге, шуту чир-шон дүштүвүс. Бо тайга-танды бажынга кым ипотека-чээли бодап чоруур чүве деп, эш-өөрүнүң сеткилин сергедир дээн баштакка чедингир харыы-ла ыйнаан ол.

Бистиң хамык күжүвүс, хамык үе-шагывыс чип төткен куржааңгы кызыл хаяның бажынга, адаккы меңгиниң эдээнге келгеш, сүмелештивис. Сүмелешпес аргажок. Куржааңгы сарыг хаявыстың бажы хавырыкталы бергеш, адаккы меңгиде барып үскен. Ынаар эртинер-эртинмези билдинмес. Оон адаанда чүректиг-ле кижичок чегип болур хая сыскыы бар. Маадыр Сүрүңович херээжен кижилеривисти чедип, сөлөп чорааш, олап бадырар болду, оон башка, хая-даштан чуглуп болур, амы-тынга айыылдыг апарган.

Башкы Мөңгүлек

Улузун эң-не берге чалымнар-ны эртип, улуг-ла айыыл чок черин-де барды эвесле дээш, аш-чем дээжизи, хадактар, хей-аът тукта-ры суккан рюкзакты чүктээш, дүндүгү сарыг чалымнарже чүткүп-кен мен. Ийи черден дал бергеш, муңгашталып калдым. Дөрт-даяк-тап үнгөп, союп чорааш, ак меңги-ниң кыдыында сөктүп чыдар көш-кени тырый теп, изеп чорааш, кы-рынга үндүм эвесле! Улуг борзаң-борзаң даштарлыг, молдурга чарыштырып болур хире шөл көстүп келген. Эң-не бедик сарыг чалымның кырынга даянгыжым шашкаш, агым-көгүм чалааш, халып бады баар чоор бе дээш, бир дап бердим. Бодумну бүдүү шинчилеп, боданып турарымга, ийи хүн иштинде кылашталкаш, шың-

ганнарым дыңзыгып, тыныжым дескилежи келген, ындазында чиик-чаак, эрестим-даа кончуг. Ак меңгилер кайы сен дээш Мөң-гүлектер шыпшыынче басыплаткан мен. Адаанда сөктүп чыдар үрмек хорум, оон үстүндө аразында чиңгис үнгөн калбак инек-даштар, оон өрүледир бүдүн-бүдүн тевелер, бууралар дег даштар туттунарга, белтинерге-даа шыйтан шойт-даа дизе салбас, барыктыг чүве болган. Дээвиір ышкаш, ийи талазындан хавырлып келген меңгиниң кожалаңы болуп бады келген көшкениң ортаа үезинге чорумда, херек бергедээн. Даады-ла хөнек, безерек суугу хире бош даштарны базар черин, туттунар черин каш катап хынал, ылавылап албас болза, турулган даш-биле кады кижичок, та, кайнаар ужуга бээр чүве. Бо ак меңгилер аразынга холун-будун сып алыр болза, чүгө МЧС, чүгө Сергей Шойгу херек. Оон кадында база катап бүргөп, шуурганнап келген. Ийи таламда — ак меңги, ортузунда — кара хорум, шуурганныг ак дүвү аразында хөөкүй бодум мен — мындыг-ла. Өлгү-баргыже чүткүп чорааш, Башкы Мөңгүлектин шыпшыынга үнүп келиримге, кедергей улуг шөйбек даштарлыг «хараача» апарган. Ам бодап-ла чоруур чүвем — даянгыш. Тайга тазындан карыш дурту ыяш тывыл-бас эвесле дээш, ийи даянгыштыг үндүм. Бирээзин хадак баглаар кылдыр шанчып кааш, бирээзин даянып алгаш, бадып кээр. Ногаан-Хөлдүн өөжүндөн суг кежип турувуста, агайларывыстың та кайы-зы чүве, артык даянгыжымны сугже аксыпкаш, хөрлөп каапкан. Ынаар-ла, эң-не бедик сүүрдө ыяш бажы кожаярга амырай бердим. Даш оваа кылгаш, даянгыш шан-чып, быжыглап каан. Чеминиң дээ-жизин салган, хадактарны баглаан, хей-аът туктарын киискиткен. Кижини бөөлөп алгаш чоруткаш, дедир-ле Шагаан-Арыга-даа аяар дүжүрүп каап болур хире шуур-ганда өөрүп, байырлап орап ха-рык-шинек-даа чок, дедир-ле эзпкен.

Одагга имир чарыштыр кээр-римге улузун «наркост» кылыр дээн чаңгыс шил чүевисти мени менди-чаагай эл келзин дээш тай-га-тандыже чажып, дүвүрзэн олур-лар. Курбусту же ушкаш келген Гагаринни уткааны-биле дөмөй курайлап, өөрүп-байырлап уткуп алдылар.

Бай-Тайганың Үш-Мөңгүлээ Тываның дөрт дугаар бедии, далай деңгелинден 3488 метр черде турар деп чүвени чүгө сөөлүндө дыңнаан бис.

Бо аян-чорук үезинде биске хоюн өзөп, хойтпаан тип берип тур-ган Сүзүкей, Мактаал Маадыр-ларга, тайга тайгазындан дүннүн орайы, оруктуң узуну дивейн, хон-дур чоруп келгеш, Тээлиге чеди-рип чораан чолаачы Хемчик Ал-дын-оолга, кара даң бажында Тээ-лиден Ак-Довуракка чедирген Хунан Кировка, Ногаан-Хөлдү айт-тыг ушкарып кежирип турган сар-лык кадарчызы Айбек Салчакка өөрүп четтирдивис.

P.S: Бо материал солунга үн-мейн чыдырда-ла, Тээлиде Свет-лана Самбый-оолдан СМС келген: «Шөлээң кажаныл, кайнаар баар сен?» деп каан болган. Хемчик баштап, Алтайже кире берээли-нерем деп орган чүве, ам ынаар бараалынар дизе хөңү...

Алексей БЕГЗИН-ООЛ.

Авторнуң тырттырган чуруу.

Өвүр кожуунга болуп эртер «Наадым-2008» малчыннар байырлалына тураскааткан хемчеглерниң ПРОГРАММАЗЫ

Июль 30,31 хуннеринде

Аът чарыжына маргылдааларның киржикчилериниң бүрүткели — 9.00-18.00 шактарда, аэропорт девискээри.

Июль 31-де

«Наадым-2008» байырлалының киржикчилериниң болгаш аалчыларының кээп эгелээри болгаш оларның бүрүткели — 9.00 шакта эгелээр, бүрүткели Өвүр кожуунуң чагырга черинге база Кежиг-Аксы деп черге чорудар.

Г.Тумат аттыг Культура бажыңына

Тыва Республиканың малчыннарының 11-ги Съездизи — 16.00 шакта эгелээр.

Август 1-де

Ленин переулугуна

Республиканың малчыннарының «Наадым-2008» байырлалының ажыдышкыны; Тыва Республиканың кожууннарының төлээлериниң парады — 9.00 шакта эгелээр.

Аэропорт девискээринге

Аът чарыжына республика маргылдаазының байырлыг ажыдышкыны; «Аът мунукчузунуң эң эки национал дерилгезинге» конкурс — 10.00 шакта эгелээр;

10 километрге аът чарыжы (челер болгаш чыраа, 4 харлыг аъттар) — 13.30 шакта;

15 километрге аът чарыжы (эзерлиг челер аъттар) 14.30 шакта;

15 километрге аът чарыжы (эзерлиг чыраа аъттар) 15.00 шакта.

Түннелдер үндүрериниң байырлыг езулалы, тиилекчилерни шаңнаары — 16.00 шакта.

Берге-Баары деп черге

15 километр черге аът чарыжы (4 харга чедир аъттар) — 10.00 шакта.

Өг хоорайжыгажына

Кежиг-Аксы деп черге

«Өг хоорайжыгажының» ажыдышкыны. Республиканың көдээ ажил-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчыларын алгап-мактаары — 10.00 шакта.

Кожуунуң бот-тывынгыр артистериниң киржилгези-биле концерт — 11.00 шакта.

«Эң эки өг» конкурсу — 10.30 шакта;

Дүктен хол-биле чээп эжеринге конкурс — 10.30 шакта;

Кидисти хол-биле белеткээринге конкурс — 12.00 шакта.

Кожуунуң ветеринария эргелелинге

Көдээ ажил-агыйның уксаалыг малдарының ярмарка-делгелгези — 14.00 шакта.

Г.Тумат аттыг Культура бажыңына

Республиканың малчыннарының байырлалы «Наадым-2008-ке» тураскааткан байырлыг хурал. Күрүне шаңналдарын тыпсыры — 17.00 шакта.

Конкурстар тиилекчилери малчын-чемпионнары шаңнаары — 18.30 шакта.

Кожуунуң стадионунга

Национал хүреш маргылдаазының киржикчилерин бүрүткээри — 9.00-17.00 шакта.

Тыва Республиканың уран чүүл мастерлериниң концерти — 19.00 шакта.

Август 2-де

Өглер хоорайжыгажына

Кежиг-Аксы деп черге

«Өг хоорайжыгажының» хаашкыны. «Наадым-2008-ке» тураскааткан конкурстарның тиилекчилерин шаңнаары — 9.00 шакта.

Стадионга

Малчыннар байырлалы «Наадым-2008-ке» тураскааткан национал хүрешке Тыва Республиканың чемпионнады — 12.00 шакта.

Тыва Республиканың муң малдыг малчыннарын алгап-мактаары.

Аът чарыжының чемпионнарын шаңнаары.

Шыдыраа

ТИИЛЕП ҮНГЕН

Июль 20-де Бүгү-делегейниң шыдыраа хүнүн найысылалдың шыдыраачылары солун кылдыр демдеглээн.

Ол хүнге тураскааткан кыскалаткан үеге дүрген ойнаар хоочуннар ортузунга болган маргылдаага 60 хардан өрү 13 спортчу киришкен. Аңаа С.О.Наксыл бирги черни алган.

Бо Күске чылы Сырдар Наксылга дүжүткүр чыл бооп турар: Д.Салчактын 70 харлаанынга тураскааткан шыдыраа маргылдаазынга 4 мастерге кандидат, 2 республика чемпиону киришкен турбуже, Тываның 26 шыырак шыдыраачыларының аразынга тиилээш, алдын медальды чаалап алган турган. Бо удаада ол Ф.Дамбиев биле Н.Шаранка уттургаш, Ч.Ооржак-биле хайымнашкаш, А.Ондар баштадыр 6 кижини уткаш, 6,5 санныг, коэффициент талазы-биле тиилеп үнген. Ийиги черде база-ла 6,5 санныг Ч.Ооржак, үшкү черде А.Ондар болган.

Даңзы САЛЧАК.

Кызыл хоорай.

Шокар медээлер

Хуулгаазын карак шили

Корей компанияларның бирээзи тускай программа кирип каан очкини чогааткан. Ону кедип алырга, алгоритмдер баш мээзинче дужаалды чорудар, чижээ, таакпылаарың соксат азы хөй чеме дээн уткалыг. Ол өйде кижиниң бажы чогаадыкчы бодал азы дыштанган байдалче кирер. Хуулгаазын очкиниң чогаадыкчылары ону дээрже үндүр мактап турза-даа, «мээзин аштадыр» улус ыңдыг-ла көвей эвес. Багай чаңчылдардан аңгыда, эки чаңын база үндүр арыглапса канчаарыл деп чигзиниг бар.

Самолет айылдыг бе?

Россияның чурттакчыларының 84 хуузу самолетту эң айылдыг транспорт деп санап турарлар. Оларның 33 хуузу эң айылдыг деп үнелелди бергеннер. Чээрби муң ужудуушкунуң чүгле бирээзи айыл-халап-биле төнүп болур деп авиаэксперттер санап турза-даа, самолетка чорааш, хөй-хөй кижилер коргуушкунга алзып турарлар. Оң-биле кады агаар хөлгезиниң өртээ аар болганындан 100 аян-

чорукчунуң чүгле 15-и самолетту шилип ап турарлар.

Улуг уйгундан — кадыкшылче

Техас университетиниң молекулярлыг биология талазы-биле специализи Ченг Ли Ли хөлүн эртер семирээн улусту эмнээр чаа арганы чогааткаш, камгалап алган. Оң утказы — ижээген адыг ыш-каш каш ай иштинде уйгуга алзыптарга, чеме чивейн баар. Организм ол үеде бодунда чыгдыгнан чагны шигээдип ап эгелээрге, кижиге ала-чайгаар шикперей бээр.

Аныяктар болгаш

ниитилел

Шинчилелдер чорудар бүгү-российжи төптүң дыңнатканы-биле, 35 хардан өрү назылыг кижилер аныяктар чүгле бодун бодаар, өскелерге кээргел чок болгаш каржы деп бодалдыглар. Улуг назылыгларның 65 хуузу аныяктар чуртунуң төөгүзүн, культуразын сонуургавас болгаш эчис сорулга (идеал) чок деп демдеглээннер. Төп парлалгандан белеткээн.

«ӨГ-БҮЛЕ ОЛИМПИАДАЗЫ» ЭГЕЛЭЭН

Июль 19-та 10.00 шакта «Сүбедей» спорткомплекске парлалга конференциязынга «Чаңгыс демниг Россия» партияның Тывада девискээр салбырының удуртукчузу Алексей Очур, ТР-ниң Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатанының депутаты Сергей Монгуш, «Чаңгыс демниг Россия» партияның хоорайда тус чер салбырының удуртукчузу Эрес Сонам киржип, бо партияның «Өг-бүле олимпиадазы» деп төлөвилелиниң эгелээнин албан езузу-биле чарлаан.

Кызыл хоорайның «Өг-бүле олимпиадазынга» 4 кижиге: ава-ачазы, ийи уруглары составтыг он команда киришкен. Өг-бүлелер чаңгыс аай форма-хептерлиг, аттыг болгаш сүлделиг. Чидиг демиселдин түңнелинде Таймир болгаш Чодураа Сарыгларларның өг-бүлели

сан талазы-биле тиилээш, бирги черни алган. Ийиги черде Экер, Жанна Сарыгларлар, Сергей, Аяна Кечил-оолдар үшкү черни алган.

Тиилекчи командалар Кызылдың спорт болгаш аныяктар политиказы комитетиниң дипломнары болгаш медальдары-биле шаңнаткан. Оон аңгыда тускай шаңналдарны база тывыскаан: «Эң спортчу өг-бүле» — Хеймер-оол, Елена Монгуштар, «Амгы үениң өг-бүлели» — Мерген, Мирона Кара-Салдар, «Эң найыралдыг өг-бүле» Шолбан, Снежана Мажалар, «Эң быжыг өг-бүле» — Уран-оол, Аямаа Донгактар, «Эң хөглүг өг-бүле» — Кирилл, Светлана Мөнге-Хорлулар, «Идепкейлиг киришкени дээш» Константин, Алекмаа Ооржактар, Роман, Херелмаа Ондарлар шаңнаткан.

Бистиң корр.

АЖЫЛЫНЫҢ ЧУРУМУ өскерлир

«Тывахарылзаинформ» ААН «07» чагыг-харылзаштырылга албанының болгаш чугаалажылга пунктуларының ажылы 2008 чылдың июль 19-тан эгелеп дараазында чурум езугаар өскерлирин абонентилеринге дыңнадып тур:

«07» албаннары болгаш чугаалажылга пунктулары турар чурттакчылыг черлер	Ажылдаар чуруму:
Туран хоорай Чадаана хоорай Сүт-Хөл суур Ак-Довурак хоорай Кызыл-Мажалык суур Сарыг-Сеп суур Тоора-Хем суур Тээли суур Хандагайты суур Эрзин суур Бай-Хаак суур Хову-Аксы суур Самагалтай суур Мугур-Аксы суур Чаа-Хөл суур	9.00 шактан 17.00 шакка чедир дүштеки дыштаныр үези чок суббота, улуг-хүн — дыштаныр хүннери
Шагаан-Арыг хоорай	9.00 шактан 19.00 шакка чедир дүштеки дыштаныр үези чок дыштаныр хүннери чок
Төп чугаалажылга пунктузу (Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 53)	8.00 шактан 22.00 шакка чедир дүштеки дыштаныр үези чок дыштаныр хүннери чок
АТС-6 чугаалажылга пунктузу (Кызыл хоорай, Кечил-оол кудумчузу, 11а)	9.00 шактан 18.00 шакка чедир дүштеки дыштаныр үези: 13.00 шактан 15.00 шакка чедир суббота, улуг-хүн — дыштаныр хүннери дүн-хүн чокка
чугаалажылга пунктузу (Каа-Хем хоорай-суур)	дыштаныр хүннери чок
«07» албаны (Кызыл хоорай)	

Квартира айтырыы: тудуунга киржир

Ак-Довурак хоорайда чаагайжыды туттунуп турар бажыңның тудуун үлүүнүң киржилгези-биле акшаландыргаш, ийи, үш өрээлдерлиг квартираларны алыр күзелдиг хамаатылар дараазында адреске кээр: Ак-Довурак хоорай, Юбилейная кудумчузу, 3, «Туваасбестрой» ААН-ден барып айтырар.

«ӨЛЧЕЙ» садыгларында

Төпте «Өлчей» садыгларында байырлалдарга болгаш шайлалгаларга каасталга болур үлегер домактарлыг йөрээл плакаттарны садып турар чорду.

Читкенин барымдаалааш...

Мөңгүн-Тайга кожуунуң Мугур-Аксы ортумаа школының Влада Назын-ооловна Сааяның адынга 1993 чылдың июнь 24-те тывыскаан А №944282 атестаттың читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Суд приставтарының Федералдыг албанының Тыва Республикада эргелели Эрзин кожуунда суд приставтарының килдизиниң эргелекчизи

Дмитрий Дүктүг-оолович
ШОЖАЛДЫН

хенертен мөчээни-биле холбаштыр оң төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыдалды илередип тур.

ШЫН

Индекс 667000.
Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.
Кол редакторнуң хүлээлгезин күүседип турар
В.О. КУУЛАР.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:

Кол редактор — 2-01-35, кол редакторнуң оралакчызы — 2-19-87, тел/факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91.
КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдис — 2-18-10, культура, өөредилге — 2-03-88, чагаа — 2-03-87, көдээ ажил-агый, очулга — 2-17-09, үлетпүр — 2-40-77. e-mail: shyn@tuva.ru
Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.
Неделяда үш катал үнер. Хемчээли парлаан 3 ама.
Тираж 7820. Чагыг 79. Номерни парлалгаже дужааганы: график езугаар — 21.00, херек кырында — 20.00.

АГАР САНЫБЫС: № 40703810400000010000 Б ОАО Банк «Тувакредит», Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729.
Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болгаш массалыг коммуникациялар херектериниң талазы-биле яамызының Ортаагы Сибирьде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» солуну 2004 чылдың май 14-те эде бүрүткээн.
Херечилелдин дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 11530, 31730.
ТР-ниң «Тываполиграф» унитарлыг күрүнениң бүдүрүлгезинге парлаан (Кызыл, Шетинкин-Кравченко, 1).
Солунда парлаттыг материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттыгнан саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадылганы дээш авторлар боттары харыылаар.